

Veikko ja Anna-Liisa Mattilan haastattelu 20.4.1999 Kurhilankatu 1, Lahti
Edellisten lisäksi olivat läsnä Matti ja Pertti Huotari

Saimme kopion Veikko Mattilan (synt. 1919) kirjoittamasta tarinasta: "**MUISTOJENI ASEMANTAUSTA**":

"Tässä tapauksessa on varmaankin syytä ottaa kaupunginosamme synty ja sen kehitys hieman yksityiskohtaisempaan käsittelyyn. Jos vaikka nyt heti alkuunsa katsoisimme kaupunginosamme rajat. Siis **pohjoisessa**: Rautatie. **Lännessä**: Vanha Helsingintie. **Etelässä**: Tapparakatu jatkuen edelleen Saksalankatuna. Päätyen jälleen rautatiehen. Tässä mainittujen rajojen sisältä löytyy siis kaupunginosa nimeltään Asemantausta numeroltaan 25.

Palatkaamme kaupunginosamme alkulähteille. Nimensä se ilmeisesti sai rautatien rakentamisen aikoihin, jossakin 1860 maissa. Aamujemme alussa Lahden kylä paloi vuonna 1887, jolloin muutamat silloiset maat talot joutuivat lähtemään lähemmäksi pelto- ja metsämaitaan. Tässä tapauksessa Asemantaustaan. Tämä kirjoitus ei perustu mihinkään akateemisiin tutkimuksiin, vaan menneitten vuosikymmenten muistamisiin ja kokemuksiin. Sitähän tuli juoksenneltua tämän kaupunginosan kujilla ja pelloilla jo ennen syntymääni. Menkäämme siis lyhyesti niihin maatiloihin, joiden maista kaupunginosamme muodostui:

1. Vähä-Saksala. Rakennukset sijaitsivat lintulammikon länsi-puolella, suurinpiirtein Kaarikadun alla. Pellot ovat nykyisin kaupungin puutarhan että hiljattain rakennetun perhepuiston käytössä.

2. Marola, löytyy vieläkin rakennusten osalta, heti rautatien vieressä. Lähipellot ovat jo osittain rakennettu.

3. Helkalan maatilan rakennukset sijaitsivat nykyisen rautatieaseman kohdalla, melkein radassa kiinni. Lähialue rakentui nopeasti, josta muistona vain Helkalankatu, Kallioistenkatu ja Uusikatu. Mainittakoon, että kyseisen tilan jyhkeät portit ovat vieläkin pystyssä siinä puu- ja pensasryteikössä.

4. Huovilan maatalo sijaitsi edellisestä noin 300 metriä etelään, silloisen Launeenkadun länsipuolella. Talon rakennukset olivat aivan Kurhilankadun vastapuolella. Tilan päärakennus paloi talvisodan alussa vieden mukanaan kaksi noin 10 vuotiasta tyttöä. Tilan alueelle rakennettiin sittemmin kisakylä ja keilahalli.

5. Iso-Saksala, sijaitsi aikoinaan rautatietunnelin itäpuolella. Paikka on nykyisin parkkialueena. Tilan päärakennus paloi maaliskuussa 1918. Muut rakennukset sijaitsivat nykyisten vanhustentalojen kohdalla. Mainita sopii, että tilan massiivinen kivenavetta jäi Uudenmaankadun alle. Tilan lähipellot sijaitsivat Heikin- ja Nikkarinkadun seutuvilla.

6. Anttila sijaitsi aikoinaan Anttilanmäen korkeimmalla paikalla. Erään kartan mukaan siellä oli kymmenkunta rakennusta tai rakennelmaa. Lähipellot olivat nykyisen Kerintien seutuvilla. Tässä yhteydessä on täysi syy mainita, että Anttilanmäen ennen vanhaan mainittu asutusalue muodostuu kahdesta tilasta. Rajana oli ja on vieläkin Anttilankatu. Etelään katsottuna Anttilankadun länsipuoli oli Saksalan maita ja itäpuoli kuului taas edellä mainittuun Anttilan taloon.

7. Marola löytyy Kerintien pohjoispäästä. Päärakennus on vieläkin jäljellä. Eri syistä johtuen tilan nimistöä löytyivät aikoinaan mm. Vähä Anttila ja Ylöstalo. Kaikkeaa se naimakauppa teettää. Sopii myös mainita, että tilan metsää ulottui aina nykyisen ohitustien ylitse, aina Ämmälän kylän reunaan.

7. Kittelä sijaitsi aikoinaan uuden Helsingintien reunassa. Silloisten rakennusten paikalla sijaitsee nykyisin erään suuren tehtaan lasitorni ja massiivinen teollisuuskompleksi.

Selvää on, että edellä mainittujen tilojen suuria pelto- ja metsämaita jäi eteläisten kaupunginosien käyttöön. Yllä mainitut tilat ovat siis Asemantaustan No 25 kantaitejä.

Tässä sinulle lukija hieman historian lyhennettä menneisyyden saatosta. Palatkaamme jälleen kaupunginosamme menneisyyteen. Mitä ja keitä täällä on asunut ja vaikuttanut. En luonnollisestikaan voi tietää enkä muistaa kaikkia nimiä ja tapahtumia. Mutta kun aihetta on, niin haluan kuitenkin yrittää ja pysytellä totuuden ja rehellisyyden kaidalla polulla.

Kaupunginosamme kuului aina vuoden 1932 lopulle Hollolan kuntaan ja vuoden 1933 aikana meidät liitettiin kuuluvaksi Lahden kaupunkiin. Suuripiirteisesti ottaen tämä alue oli rautatieläisten ja mitä erilaisimpien pikkuyritysten luvattua aluetta. Sen katupahaisten varrella nikkaroi moni puuseppä tuotteitaan. Laskelmieni mukaan heitä löytyi aikojen saatossa noin 16 kappaletta. Heistä viimeisenä sinnitteli **Vehnämäen** puuseppänverstas Helkalankadun ja Huovilankadun kulmassa. Oli suutareita, oli vaattureita, oli maalareita, pikku ompelimoita, löytyipä harjantekijän verstaskin. Pieniä sekatarvakauppoja oli siellä sun täällä. Löytyipä pari hanuriverstastakin **Kaplas** ja **Kukkola**. Viimeksi mainitussa soitteli aikoinaan Suomen mestaruuden voittanut **Aki Lievonen**. Sotavuosien jälkeen saimme kuulla **Vili Vesterisen** sooloja Lautamiehenkadulla (tietolähteemme Erkki Juslin). Kauan sitten taitelija **Paananen** kulutteli veistosrautojaan Polkukadulla. Eräs hä-

nen töistään on nähtävillä Kirkkokadun seurakuntatalossa. Muuten samassa mökissä Paanasen poika jatkoi ukkinsa jalanjalkia, mutta hänet kutsuttiin pois liian nuorena.

Taitelija **Jorma Karden** vietti nuoruuttaan Huovilankadulla. Kovan luokan mäkimiehiä löytyi myös omasta takaa. Mainitsen vain **Lauri Valosen** ja **Taito Toivosen**. Naiden lisäksi oli liuta muita kansallisia mäkikotkia. Pyöräilyssäkin pärjättiin, kansallisen kärjen tuntumassa, nimistä viis. Kallioistenkadulta löytyi kauan sitten ikioma karhu, **Lapilaisten** liiteristä. Kunnioitusta tuntien me pojan viikarit kävimme sitä katsomassa. Kovat olivat ketjutkin karhulla ja seinät säpäleinä vähän väliä. Tietojeni mukaan siinä vastapäätä otti ensiaskeleitaan **Luhta-konserni** ja on sen jälkeen palannut isiensä kaupunginosaan.

Unohtaa ei myöskään sovi niitä monia iloluontoisia tyttöjäkään. Mikäli oikein muistan niin heitä oli useita vuosikertoja. Nimiäkin muistuu mieleeni, mutta en kuitenkaan voi niitä tässä mainita, sillä he ovat käsitykseni mukaan siirtyneet rajan toiselle puolelle. Pirtukauppiaitakin ja heidän kätköjään me pojan koltiaiset tiesimme muutamia. Oli kympin kanistereita heinäpaalissa, litran potikoita sopivasti sijoitettuna vaikkapa ulkorakennusten puruseiniin. Sattuipa kerran yksi potikko putoamaan ja sirpaleiksi se meni. Se oli kauhistus. Joten äkkiä kotiin ja sängyn alle piiloon. Hyvin siinä kävi, sillä kukaan ei kysellyt jäljestä päin. Viranomaiset kävivät silloin tällöin tarkastuksella, mutta saalis jäi yleensä pieneksi. Kukapa nyt viranomaisista ryhtyisi pikkupojilta kyselemään, arvovaltahan siitä olisi kärsinyt. Vähäisiä tietomme olisivatkin siinä tilanteessa olleetkin.

Siirrytäänpä nyt niihin laulajapoikiin. **Repe Helismaa** se vietti nuoruuttaan Harjantekijänkadulla, numerossa 13. Rakennus on pystyssä vieläkin (tietolähteenä Erkki Jokinen). Kukapa muu löytyisi Kallioistenkadulta kuin itse tuleva tangomestari **Olavi Virta**. Hän aloitteli koulunsa täällä Harjukadulla, jossakin vuoden 1927 seutuvilla. Olen muuten nähnyt hänen silloisen luokkakuvansakin (tietolähteenä Paavo Ilmevalta). Jatkakaamme maista matkaa. Kaupunginosaamme on tuottanut yhden maaherran **Erkki Huurtamon**. Hän tuli laajemmin tunnetuksi sotasyllisyysoikeudenkäynnin yhteydessä. Hänen nuoruudenkotinsa rakennukset sijaitsivat heti Adventtikirkon länsipuolella ja jäivät rakennetun Uudenmaankadun alle. Mainita myös kuuluu **Aarne Toivonen**, joka saavutti aikoinaan huomiota taidevalokuvauksen alalla. Hänelle myönnettiin ansioidensa perusteella nimensä yhteydessä käyttöä lyhennettä AFIAT. Suomentakoon ken taitaa.

Ison Saksalan Maisteria emme saa, emmekään voikaan unohtaa, kuten hänen **Kaarle**-veljeään, tai **Ellisisko**aan. Ei millään pahalla, mutta Kaarle-veli oli sellainen raikulipoika. Hänen elämän kaarensa päättyi keski-ikä kohdalla. Elli-sisko oli taas puolestaan hiljainen hyvyyden ilmentymä. Olempa lapsena ollut monia kertoja syömässä siinä talon isossa pöydässä ja joutunut Eemeli-rengin kylvettämäksi. Parkua ja itkuahan siitä seurasi, olivat ukot näet sampsanneet jostakin pikku potikon. Se oli jotakin, kun päästiin talon hevosiä viemään iltasella hakaan. Nykyisin tuo mainittu haka on **Saksalan kaupunginosa**. Heinäntekoakaan sitä oltiin talkoissa, sotkettiin heiniä tiiviimmäksi niin kärryissä kuin ladoissakin. Homma sopi oikein hyvin meille pojankoltiaisille. Jossakin puolen päivän maissa piikatytöt toivat einestä pelloille. Olisipa täytynyt olla valokuvauskone paikalla kun koko talkooväki mutusteli atriotaan ojan reunalla istuen. Olisi siinä nykyään katsomista, kun talon lehmälaumaa vietiin lähipellolle syömään. Mainita täytyy vielä se talon massiivinen ki-
vinavetta, joka jäi muuten rakennetun Uudenmaankadun alle.

Vuodet olivat vierineet ja sattuipa niin, että jouduin verstaani kanssa maisterille hyrrylle. Eipä nostellut vähäistä vuokraani, vaan itse se puoli tuli hoidettua. Maisterin kanssa tuli oikein hyvin toimeen kunhan vain muisti käyttää maisteri -sanaa juttellessa. Isäntä -sana ei sopinut lainkaan.

Siirtykäämme ajassa jälleen taaksepäin, jonnekin tuonne vuodelle 1919. Huovilankatu 3:ssa otti ensiaskeleitaan **Helmi Vuorelman** kutomo, siirtyen monen mutkan kautta kaupungin keskustaan. Tapahtuneen ostton kautta Toivosen pariskunta aloitti yritystoimintansa. Selma-rouva pisti pystyyn kutomon, Taavi-isä taas puolestaan hoiteli kellosepän verstastaan. Tässä yhteydessä on syytä kertoa, että yllä mainitut olivat allekirjoittaneen kummeja. Oli sovittu, että lapselle annetaan kastetilaisuudessa nimeksi Vilho Veikko, mutta Selma-rouva halusi omana osanaan nimijuttuun lisätä Pellervon. Nätti nimi, mikäs siinä! Siitä päivästä lähtien olen omistanut kolme etunimeä. Yritteliästä väkeä kummivanhempani olivat, sillä toiminta laajeni ja toimii nykyäänkin vielä Launeella kolmanteen polveen kuuluvan **Juha Toivosen** johtamana.

Tdytyyhän Asemantaustasta kansainvälisyyttäkin löytyä. Itse **Lenin** kunnioitti kaupunginosaamme viettäen täällä yön 7-8 elokuuta 1917. Se tapahtui silloisen omistajan Akseli Kosken asunnolla. Asiasta on allekirjoittaneella pari kirjallista todistetta, kuin myös pari suusanallista tietoa silloin elossa olleilta henkilöiltä. Näiden selvitysten mukaan paikka oli **Kurhilankatu 4**. Rakennus on vieläkin paikallaan, joskin peruskorjattuna. Kysynkin missä viipyy muistotaulu rakennuksen seinästä?

Tämä kertomus päättyy aikaan, jolloin isänmaamme ja siten myös kotikaupunkimme joutui sodan pyörteisiin. Niin paljon jäi kertomatta. Niin moni tämän kaupunginosaan persoona ja tapahtuma häipyi vuosien vierriessä unohduksen hämääseen. Kunnioituksemme täältä pois lähteneille, erityisesti pommituksissa ja sotarintamilla kaatuneille, muistakaamme heitä asemantaustalaiset, meillä on perinteitä ja tulevaisuutta. Vaalikaamme sitä!"